

3. Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій./ І. І. Когутич – К.: Атіка, 2008. – С. 527 (888 с.).

Басараб Наталія Володимирівна,
аспірант кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх
справ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗБОЇВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті доведено, що кримінологічна характеристика розбоїв неминуче повинна охоплювати усі кримінологічно значущі ознаки загальної кримінальної протиправності та корисливо-насилницької злочинності. Відповідно до критерію комплексності та повноти кримінологічної характеристики, вона має спрямовуватись також і на встановлення детермінантів, особливостей особи злочинця та жертви злочинного посягання, що однаковою мірою стосується запобігання розбоям в Україні.

Ключові слова: розбій, користь, насильство, кримінологічна ситуація, стан, структура, динаміка.

Summery: The article proves that the criminological characteristics of robbery must inevitably cover all criminologically significant features of general criminal wrongdoing and mercenary crime. According to the criterion of complexity and completeness of criminological characteristics, it should also be aimed at establishing the determinants, characteristics of the offender and the victim of criminal encroachment, which is equally relevant to the prevention of robbery in Ukraine.

Keywords: robbery, benefit, violence, criminological situation, condition, structure, dynamics.

Дослідження стану розбоїв в Україні, передбачає отримання всебічної та об'єктивної інформації про рівень, структуру та динаміку злочинів цієї категорії. Знання реальної ситуації про стан таких злочинів необхідне для розроблення та здійснення законодавчих, правозастосовних, організаційних та інших заходів запобігання такому виду злочинності органами і підрозділами Національної поліції України.

Ускладнення криміногенної ситуації в Україні обумовлює

необхідність подальших пошуків більш ефективних заходів запобігання злочинності. Одним із перспективних напрямів кримінологічних досліджень є вдосконалення вітчизняної системи запобігання на основі отриманих комплексних знань про закономірності функціонування та детермінації регіональної злочинності, що являє собою: 1) всебічне вивчення «регіональних особливостей злочинності»; 2) виявлення закономірностей, що відображають територіальне спільне й відмінне у стані, регіональній структурі розподілу, динаміці, інтенсивності, географії розповсюдженості злочинності; 3) групування регіонів за рівнем кримінальної враженості територій. Основною метою дослідження регіональної злочинності є виявлення закономірностей функціонування системи регіональної злочинності. Інформація про такі закономірності має бути покладена в основу системи запобігання злочинності в регіонах.

Протягом 2020 р. криміногенна ситуація в державі дещо покращилася, але залишалася складною. Переважала тенденція зменшення більшості видів кримінальних правопорушень, але чисельність деяких з них зросла. Чисельність заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, що надійшли до органів поліції і були зареєстровані в журналі єдиного обліку, на відміну від попереднього року, знову зросла на 2,3 % (2017 р.: +8,9 %; 2018 р.: +8,1 %; 2019 р.: -1,2 %) і становила 7381550. Причому продовжилося скорочення кількості заяв з ознаками кримінальних правопорушень (-7,6 %) та зростання числа заяв та повідомлень без таких ознак (+3,6 %). У 2020 р. в Єдиному реєстрі досудових розслідувань зареєстровано 784096 (-6,7 %) діянь з ознаками кримінальних правопорушень. З них чисельність облікованих кримінальних правопорушень склала 360622, що на 18,8 % менше аналогічного показника попереднього року (2017 р.: -11,6 %; 2018 р.: -7,0 %; 2019 р.: -8,8 %). З числа кримінальних правопорушень злочини склали 262339 (72,7 %), а кримінальні проступки – 98283 (27,3 %). Кількість діянь, провадження щодо яких були закриті за реабілітуючими обставинами, дорівнювала 423474 (+6,9 %) (2017 р.: -1,0 %; 2018 р.: -18,7 %; 2019 р.: -7,5 %). Їх частка серед всіх посягань, інформація щодо яких зареєстрована в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, становила у звітному році 54,0 % (2017 р.: 50,1 %; 2018 р.: 46,8 %; 2019 р.: 47,2 %). [1; 2; 3].

Кримінальна активність розбоїв за 2013–2016 рр. характеризувалася тенденцією до зростання, зокрема у 2013 р. – 2856, 2014 р. – 3895, 2015 р. – 3556, 2016 р. – 3904., а з 2017 р.

спостерігається зниження їх чисельності – 3006 (–23,0 %), 2018 р. – 2263 (–24,7 %), 2019 р. – 1883 (–16,8 %), 2020 р. – 1360 (–27,8 %). Водночас, якісні показники мають дещо інші тенденції, зокрема питома вага розбійних нападів на житло, постійно збільшується і становить 25,8 % у 2013 р., а у 2020 р. – 33,9 % від загальної кількості розбоїв.

На осінній період року припадає 29,7 % розбоїв, на весну – 27,9 %, на зимовий сезон доводиться 26,7 % злочинів. При цьому варто відзначити, що саме в холодний період осінніх і весняних місяців рівень розбійних нападів вищий ніж у порівняно теплий період даних сезонів. Найменша кількість розбійних нападів вчиняється літом (15,7 %), хоча влітку, як свідчить практика, доступ до приміщення громадян є ще більш полегшеним для проти-правного вторгнення. Очевидно, такий стан справ треба пояснювати тим, що в холодний період року людині важче знайти будь-яку сезонну роботу. У цей же час дорожчають продукти харчування, також людині є потрібним теплий одяг. Словом, задовольняти свої потреби в харчуванні, одязі стає дещо важче. Крім того, взимку в містах концентруються кримінальні елементи, які також заняті пошуком засобів існування. Звідси відбувається зростання злочинних проявів з метою здобування матеріальних коштів для існування [4, с. 48].

Слід зауважити, що розбої по різному впливають на характер кримінальної ситуації. Як справедливо зазначає О. С. Нікітін, «важко порівняти з чим-небудь інтенсивність росту числа грабежів і розбоїв та зниження відсотка їх розкриття» [5, с. 41]. У свою чергу А. М. Носенко зазначає, що ці злочини «прокладають шлях іншим, більш тяжким і найбільш суспільно небезпечним посяганням. Вони домінують і лідирують. Вони живучі, стійкі. Саме грабежі і розбої, прокладаючи шлях для свого розвитку, розчищають шлях для вчинення інших форм злочинів, виступають в ролі особливого кримінального феномена» [6, с. 72–73].

Якщо розглядати місце вчинення розбою, то, аналізуючи статистичні дані, можна зробити висновок про те, що розбої в 5 разів частіше вчиняються у містах та селищах міського типу, ніж в сільській місцевості.

Як показує аналіз слідчої і судової практики, квартирні розбої відносяться до так званих міських злочинів: більшість їх вчиняється у містах та селищах міського типу. Умови міського життя в цьому відношенні більш криміногенні, ніж умови життя в сільській місцевості. Це пояснюється високою щільністю населення в містах, інтенсивністю міграційними процесами, ізолюваністю міських

жителів. В даний час мешканці багатоквартирних будинків часто малознайомі або взагалі не знають один одного.

Характерною ознакою розбоїв є їх груповий характер (72 %), з них 48 % вчинені організованими злочинними групами, близько половини з яких кваліфіковані бандами, з використанням вогнепальної зброї – 78 %, холодної зброї – 22 %, у 96 % злочинці використовували транспортний засіб. До складу таких груп входить від 2 до 5 осіб (67 %). У 67 % випадках такі напади супроводжувалися жорстоким насильством над потерпілим (зв'язування, нанесення побоїв, катування), у 58 % – погрозою насильства, небезпечним для життя потерпілого.

Аналіз стану розбоїв дав підстави констатувати такі характерні риси: стабільно негативна тенденція до зростання у сільській місцевості та інтенсивності поширення на території східних і південних регіонів, що пов'язано із веденням масштабних бойових дій в зоні операції Об'єднаних сил; збереження значної питомої ваги у структурі корисливо-насильницької злочинності, яка має тенденцію до зниження; груповий характер злочинних проявів, серед яких більшу половину складають посягання на організованій і професійній основі, що пов'язані із вбивствами, замахом на вбивство та тяжкими тілесними ушкодженнями; використання холодної й вогнепальної зброї, вибухових пристроїв; збільшення обсягу завданих збитків. Встановлено, що така протиправна діяльність характеризується мінімальною латентністю, тому що у багатьох випадках такі злочини закінчуються вбивством потерпілих, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, а також жертвами злочинців найчастіше стають не тільки власники житла, але й сторонні люди.

Список використаних джерел

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

2. Довідка про злочини, учинені в Україні за 2014–2019 рр.: службовий документ. Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. Київ, 2020. 124 с.

3. Вплив соціально-економічних процесів на злочинність в Україні та у світі (за офіційними матеріалами ООН, Всесвітнього банку, статистичного органу Євросоюзу (Eurostat), Державної служби статистики України): аналітичний огляд. Київ : ДНДІ МВС України, 2020. 54 с.

4. Батиргарєєва В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло : дис...канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2002. 215 с.
5. Никитин О. С. Особенности грабежей и разбоев. Борьба с хищениями. Вильнюс, 2006. 324 с.
6. Носенко А. М. Рецидивисты: грабители и разбойники. Сборник научных трудов ВНИИ МВД СССР. Москва, 1985. 175 с.

Чекан Наталія Володимирівна,
аспірант кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх
справ

ВАЖЛИВІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ МАРГІНАЛЬНИМИ ГРУПАМИ В УКРАЇНІ»

Анотація. Висвітлено основні заходи, спрямовані на запобігання кримінальним правопорушенням, їх детермінації, що вчиняються маргінальними групами, а також підвищення ефективності діяльності органів, що здійснюють протидію злочинності.

Ключові слова: профілактика кримінальних правопорушень, маргіналізація, запобігання злочинності.

Summery: The main measures aimed at preventing criminal offenses, their determination by marginalized groups, as well as improving the efficiency of the bodies involved in combating crime are highlighted.

Keywords: prevention of criminal offenses, marginalization, crime prevention.

Аналіз стану безпеки і правопорядку в Україні у 2014–2019 роках свідчить, що негативні процеси, які спостерігалися останніми роками, не тільки збереглися, але й дещо посилилися. Ужиті правоохоронними та іншими державними органами заходи не дали можливості нейтралізувати основні дестабілізуючі фактори, що обумовлюють напруженість і подальше ускладнення безпекової ситуації в державі. Війна на сході України, а також інші соціальні чинники зумовили масштабний процес внутрішньої міграції. Загальна кількість переселенців в Україні станом на грудень 2019 року складала майже 2,3 млн. осіб. При цьому питання їх облаштування, зайнятості,